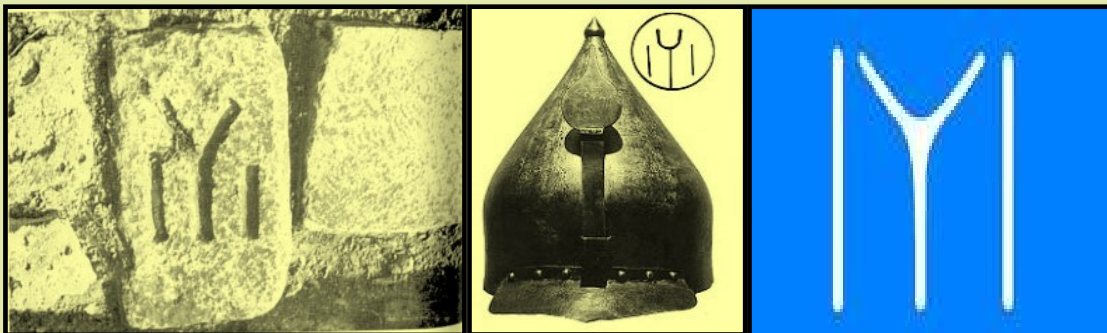

И В А Н Д О Б Р Е В

ПОТОМЪК НА РОДА ДУЛО ОСНОВАВА ТУРСКАТА ДЪРЖАВА

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

В Ъ В Е Д Е Н И Е.....	2
НАЛИЧНО-НЕОСПОРИМАТА ФАКТОЛОГИЯ.....	5
Тамга на огузското племе кайъ е	
династично-хералдичният знак на прабългарския род Дуло, Ипсилон.....	5
Династично-хералдичният знак на прабългарския род Дуло, Ипсилон	
и тамгата на огузското племе кайъ; на последния му вожд и	
основател на турската държава Осман с първоначални наследници	
и на жителите на някои населени места в съвременна Турция.....	18
ОБЕКТИВНО-БЕЗПРИСТРАСТНАТА ЕКСПЛИКАЦИЯ И ИНТЕРПРЕТАЦИЯ.....	xx
Българи на територията на Средна Азия, Кавказ и Мала Азия	
през Късната Античност и Ранното Средновековие.....	xx
Вождовете на огузското племе кайъ са потомци на рода Дуло.....	xx
З А К Л Ю Ч Е Н И Е.....	xx
Б И Б Л И О Г Р А Ф И Я.....	xx
ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА.....	xx
ИЗТОЧНИЦИ.....	xx
СЪКРАЩЕНИЯ.....	xx

Победата при Манцикерт отваря пътя за нахлуване в Мала Азия и в Предна Азия на 24-те селджуко-тюркменски племена, сред които е и племето кайъ. През 1039 г. султан Масуд е принуден да сключи мирен договор с подвластните му племена. По силата на този договор вождовете на отделните племена получават за свое владение конкретни области от Империята, където постепенно и с течение на времето се образуват васални княжества или държави. Наред с това през цялото време след Алп-Арслан се водят междуособни войни от страна на неговите наследници или пък военачалници. Така империята на Великите Селджукиди започва бавно, но сигурно да залязва, като нейният край съвпада с 50-60-те год. на XII в. [вж. и срв. Тоған 1981, 324-328].

Точно тук изключително важното и съществено с оглед на Прабългаристиката, а и на средновековната българска история е пребиваването и мисията на Саръ Салтук в Добруджа, която постига незначителен успех и след която придружаващите го тюркмени се завръщат в Мала Азия. Поради всичко това изфабрикуваният от английския османист Пол Витек и възприетият не само от някои български изследователи, но така също и от немалко чуждестранни проучватели на проблема, мит за произхода на гагаузите от „селджуките“ на Саръ Салтук няма задължителното реално основание, защото след неговата смърт придружаващите го тюркмени се прибират в Мала Азия. Резултат от тяхната не дотам успешна „мисионерска“ дейност трябва да е ислямизирането на малък брой местни тюрки огузи, наследници на които понастоящем най-вероятно са т.н. гаджали от Търговищко:

Сары Салтук из города в город ездил с проповедью. Из-за его чудотворных способностей ему верили как мусульмане, так и кяфиры. Вместе с Иззедином Кейкавусом и он перебрался в Крым. С ним вместе было много туркменских семей, наряду с которыми были шатры и других национальностей. После смерти Иззедина этот Шейх Сары Салтук попросил хана позволить им вместе с туркменами поехать в Добруджу распространять ислам. Хан дал свое согласие. Примерно в 680 (1281/1282) году Шейх Сары Салтук вместе с туркменами по суше добрался в Добруджу. Эта область стала населенной мусульманами. Сары Салтук порой занимался малым джихадом, а иногда большим джихадом, как например, преподавание ученикам. До самой смерти он вел джихад против кяфиров и язычников. Мусульмане оставались на этих землях пока среди анатолийских мусульман не увеличилось количество беспорядков, и не пало государство анатолийских сельджуков. После этого мусульмане, боясь нашествия неверных, под главенством Халил Эдже приблизительно в 700 (1300/1301) году перекочевали в область Анатолии - Караси [Мюнеджимбаши, 5-6, вж. Димитров 1996, 200-208, вж. и срв. Атанасов 2009, 408-425].

Сред чуждестранните проучватели на проблема е и турският професор Халил Инаджък, който без дори и да иска да знае, „че през 60-те и 70-те години на XIII в. византийските императори нямат никаква власт над Добруджа и въобще над земи, северно от Стара планина, и не могат да заселват или изселват хора от тази област“

(Стр. Димитров), твърди най-голословно, че тези чергари от Анатолия, които мъкнат парцаливата си юрта на единствената си дръглива камила, построяват тук, на българска земя ни повече, ни по-малко, а точно 2-3 града и 30-40 села (Sic!):

As for the Anatolian Turks who were said to come with Saru Saltuk in Dobrudja in this period, we are now in a position to assert after P. Wittek's comparative study of the original Turkish account of Yazidjioghlu 'Ali with the Byzantine sources (Yazijioghlu 'Ali on the Christian Turks of Dobruja, in BSOAS, XIV (1952), 639-68) that these came actually to settle in Dobrudja after 662/1263-4 with Sultan 'Izz al-Dīn Kaykāūs who was then a refugee in Byzantium. Michael VIII Palaeologus gave permission to Kaykāūs's followers in Anatolia to come to settle in Dobrudja, then a no-man's-land between the Golden Horde, Bulgaria and the Byzantine empire (the arguments of P. Mutafčiev, Die angebliche Einwanderung von Seldschuk-Turken in die Dobrudscha im XIII. Jahrh., in Bulg. Acad. Sci. Lett., XVI/1,2, are not valid after Wittek's study; cf. also H. von Duda, Zeitgenössische islamische Quellen und das Oguznāme des Jazygyoglu 'Ali..., ibid. 131-45; see also Adnan S. Erzi, in IA, v/2, 716). These Muslim Turks from Anatolia, mostly nomads, formed there "two or three towns and 30-40 oba, clans" (Yazidjioghlu in Wittek, 648; von Duda, 144).

Yazidjioghlu noted (Wittek, 651) that these Turks decided to emigrate because the Bulgarian princes had risen up and occupied the larger part of Rumeli. Those who remained, he added, became Christians. These people of Kaykāūs were, as Wittek demonstrated after Balasčev, named Ghaghauz after their lord Kaykāūs (cf. Wittek, ibid., 668). But in 732/1332 Baba Saltuk (later Baba-dagh) was, Ibn Battuta reported (Voyages, ii, 416; English trans. Gibb, ii, Cambridge 1959, 499), an important town possessed by the Turks [Inalcik 2012, 610, вж. Димитров 1996, 201, вж. и срв. Атанасов 2009, 28-41].

Специално пък мнението, че гагаузите имат смесен „кумано-български произход“ (Г. Атанасов), не може да се счита даже и за минимално-обосновано и доказано, защото не държи сметка за фундаментално-значимия факт, че езикът на гагаузите все пак е огузски, докато езикът на куманите пък е къпчакски, с всичките му произтичащи от това културно-исторически инконгруенции и консеквенции:

И все пак! Забележително е, че е отворен огромен хиатус от пет столетия между края на XIV в., когато Добруджанското деспотство е управлявано от потомци на Тертеровци с куманско потекло и появата на името гагаузи и тяхното самоидентифициране като такива след средата на XIX в. Затова са възможни всякакви изненади и затова са натрупани толкова, най-често поетични, хипотези за потеклото на гагаузите. На този етап и при тези факти за мен най-голяма е вероятността да имат кумано-български произход и да се идентифицират като българи до XIX в. [Атанасов 2009, 425].

В действителност гагаузите са узи, преминали на територията на България от североизток през XI-XII в. Тук те са разгромени от ромеите и разселени по различни места от Балканския Полуостров. С течение на времето тези узи се смесват и асимилират незасегнатите, но по-точно, избягналите славянизацията прабългарски анклави. В резултат на това се получава и другият, сравнително нов и различен етнос,

но защо не и другата народност, гагаузи. Тази народност в основата си и като цяло е огузска, но тя има и съдържа в себе си чувствителен прабългарски субстрат (долен пласт) под формата на езикови, антропологични, материално- и духовно-културни елементи или съставки.

Всъщност узите попадат под прабългарско влияние още през X в. по южноруските степи, където влизат в най-тесен етнолингвистичен контакт с черните, но по-точно, със северните българи (*kara bolgar*). Тогава за известно време те мигрират през територията на Черна/Северна България (Ив. Добрев) и именно поради това в тяхната родова памет битува и споменът, че са кара булгар и че именно те са истинските, старите българи, а не техните съседи българите славяни.

Обособяването, разграничаването, отдалечаването и формирането на езика на гагаузите започва още през VIII-IX в. в Средна Азия, когато узите се откъсват от общо-огузския племенен масив и започват да мигрират към Източна Европа, северно от Каспийско море и като последно преминават Дунав и се установяват на територията на България. След завладяването на България от османските турци започва процес на интензивно влияние и въздействие на донесения от тях турски език върху гагаузския език, в резултат на което двата езика се сближават частично и в определена степен в някои свои несъществено-периферни субструктури (Н. Баскаков; А. Menz). Поради това гагаузският език запазва съществено-основните си черти и особености като лексика, фонетика, морфология и синтаксис, а от тук и особеното си място и роля в системата на тюркските езици. Ето защо гагаузският език е макар и родствен, но все пак достатъчно отделно-различен от турския език и напълно естествено при класификацията на тюркските езици, гагаузският език се поставя в българската подгрупа на огузските езици, а турският - в селджукската (Н. Баскаков).

Етнонимът *гагаузи* възниква и се образува най-вероятно още в южноруските степи на основата на огуз. ак "бял", което обаче в географски план има значението "южен" - *ак-уз "южни узи". С течение на времето пред него се появява протезата *к*, която впоследствие се озвучава до *г* – *гагауз*. В гагаузския език от Късното Средновековие и в Добруджа обаче горната генетико-смислова връзка отдавна вече е забравена и загубена. За сметка на това пък тук гагаузите научават и използват турския арабизъм *hak* "прав, истински". За него те си мислят, че стои в началото на тяхното народностно име или налице е лингвистичният механизъм констелация, наслагване на тази дума върху предходната. Именно поради това, в началото на миналия век гагаузите все още направо го обичат и произнасят с гордост националното си име:

В IX век те заемаха вече областта между р. Волга и Яик. В 1055 г. узо-тюрките, гонени от куманите, за пръв път нападнали на руското Переяславско княжество. Руските князе се опълчили против тях в 1060 г. и тъй ги победили, че те били принудени да бягат по дирите на печенегите към югозапад. През 1064 г. те минали Дунава. Една част от тях е попаднала под византийската власт, а друга част се е завърнала и се е настанила край

руската граница под название "Черни Клобуки" (Черни Калпаци, на турски Кара-калпаклъ). Според гръцкия историк Папаригопуло се е появил в 1065 г. по бреговете на Дунава, един турски народ, наречен Узи или Огузи. Според Скилица той се е състоял от 600 000 души, а според Зонар само от 60 000 души; те преминали Дунава с лодки и разпръснали българо-гръцката войска, която била изпратена да попречи на преминаването им. След това те се установили в северна България. Една част от тях е заминала към Солун и Гърция, като е плячкосвала и грабила. Навръщане тя е била обаче, принудена по причина на тежка зима, да хвърли плячката; тя се завърнала в окаяно положение при своите край Дунава. От тука те плячкосвали Тракия и Македония. Тогавашният византийски император Константин Дукас опитал се да ги подкупи чрез подаръци, за да се завърнат, но не успял. Тогавя той се е принудил да се опълчи против тях. Но по онова време е било положението на императора толкова окаяно, че императорът не е могъл да излезе срещу узите с повече от 150 (?) души! За щастие на императора, получено било известие, че те били погубени от глад, чума и от българите и печенегите, които ги нападнали. От узите, които останали от по-напред под властта на византийците, като техни съюзници и поданици, мнозина се установили да живеят около Дели-орман, където те намерили техните сънародници печенегите. Тая компактна там маса, служила като гнездо и място за прибежище на всички придошли едноплеменни разни тюркски племена, които с време се асимилирали с другите, като е останало общото им име Турци. Това обстоятелство е спомогнало да пазят и до днес националното си съзнание като Турци.

Евлия Челеби, който е писал пътуването си през XVII век (1651 г. и др.) из българските земи, обиколил е и областта "узи-еялет". **Значи през 1651 г. областта в североизточна България се е казвала узска (гага-узска).** Челеби казва, че населението в Силистра е от среден ръст, здраво телосложение и веселяци; те носят татарски калпаци и са от татарско произхождение.

Византия е имала особени полкове, наречени узки, които се отличавали по юначество и храброст. Тези полкове служили като погранични, против нахлуванията от север. Същите обаче, полкове, изпращани против османците често се съединявали с османците, вместо да се бият с тях.

Известно е, че след падането на Цариград в турски ръце, султанът признал като глава на всички православни християни, без разлика на тяхната народност, само цариградския патриарх. Доколкото османците продължавали да бъдат опиянени от успехите си, нито дума не могла да става за черкви, училища и за раята. Религиозните обреди се извършвали скришно. Когато, обаче, патриархът почнал да се вслушва от великия везир, а владиците от пашите, християните почнали вече по-открито да извършват религиозните си обреди и да отварят училища. Узите, като народност без култура, били изоставени свършено в ръцете на цариградския патриарх, който разполагал с тях по национално и религиозно отношение. Голяма част от узите взимат гръцкото образование и възпитание и се наричат елини; друга част остава под влияние на българите и друга на турците. Това е

причината дето гагаузите, потомци на старите узи, ги разделят на същински и на български. Първите живеят край Черно море, те са били под гръцко влияние. Българските са били под българско влияние (в Провадийско). Всъщност обаче, едните и другите са гагаузи. Българските казват напр. "свети, како, леля и др.", когато гръцките казват ай (свети), абла (како), тийзе (леля) и др. Турските гагаузи в с. Дормушкьой казват на иконата по турски пун тахтасъ (дъска на идола), в с. Войводакьой таптъъмъз тахта (дъска, на която се кланяме), а пък българските и гръцките казват икона. Преследванията, на които гагаузите са били изложени от турците, ги принудили да се преселят, заедно с българите, в Бесарабия. Според Мошков в Бесарабия са се преселили 70 000 гагаузи.

След покоряването на узката държава от Беазит, узите не се споменуват вече. Ев. Челеби (XVII век) нарича областта узка (узи еялет), без да споменува за узите, той ги нарича Делиорманци, Добруджанци и Читаци. Узите се вече наричат гагаузи (гага-узи). Това прозвище не е ново, както някои предполагат, нито се счита като псувня, както казва Иречек. Напротив, гагаузите помежду си, не се наричат с друго национално име, освен: "бен гагаузум", т. е. аз съм гагаузин. Особено, когато той иска да даде важност на себе си и казва "бана гагауз дерлер", т. е. на мене казват гагаузин - сир. аз не съм обикновен човек, но съм благороден и юначен гагаузин. Гагаузите нямат доверие на никой народ, като ги считат по-долни от тях. Когато се срещнат двама непознати гагаузи, за да се уверят дали са едноплеменници, те се питат "сен миннет ми син?" т. е. от нашите ли си (от народа ли си), значи гагаузин ли си? Щом получи отговор "миннетим", тогава само си говорят без стеснение (откровено).

Според казаното се вижда, че днешното прозвище гагаузин не е псувня, но напротив, то се произнася с гордост. Наистина, има случаи, когато гагаузинът, запитан за народността си, отбягва да се нарече гагаузин, като в такива случаи се нарича християнин. Това, обаче, е следствие на преследванията и налагания от разни органи на властите, които не признават гагаушки народ; те ги накарват да се казват българи.

Колкото се отнася до произхождението на думата гагаузи, мнозина са дали разни тълкувания. Академикът Радлов смята, че думата гагауз е съкращение на думата агуз или огуз, название на племето, известно в историята под името узи, огузи. Г. Димитров е написал цяла статия за филологическото развитие на думата гагауз с всевъзможни тълкувания. Ив. Николау счита гагаузите за най-старите местни жители на гр. Варна, Балчик и Каварна, наречени Агави, Катузи и Кробизи, които споменува Плиний. Думата гагауз тълкува от Агавуз. Апостол Андрей, който посетил Варна ги нарича Агавуз.

От всичко дотук казано се вижда, че всички национални или прилагателни думи, предназначени да обозначат гагаузите са сходни и се въртят около думата гагаузи. За нас е важно, дали под думата гагаузи се разбират узите, за което ние сме уверени не само поради досега казаните причини, но и заради това, че и езикът и обичаите им са едни и същи, а главно защото между народа има предание за идването на техните прадеди откъм Дунава. Даже до днес се говори между гагаузите за бившето гагаузко знаме, което един ден щяло да

бъде поставено на върха Чаракмана до Каварна, дето щели да се съберат всички гагаузи. Това знаме, както чухме да разправят гагаузите във весело настроение, се състояло от разярен петел на червено поле.

Колкото за нас, ний съвсем не се безпокояваме от представката гага, гаг, ага и др. пред думата уз, тъй като за каквито и да считат гагаузите, те всички са от "минета", както те казват. Жалкото е, че те са осъдени на изчезване като малък и некултурен народ. Това е причина, дето ние се наехме по възможност да издадем в отделна книга всичко, що се отнася до тях. Това правим особено като имаме предвид, че мнозина незнаещи техния език, обичаи и др. писали за тях неверни съобщения.

Телосложението у мъжете е правилно, среден ръст, широки гърди, силни ръце и крака, мургава кожа, голям нос, повече брюнети и пъргави. Момите са красиви, кожата е бяла, валчесто и пълно лице и развити гърди. Момата не се крие сега от момъка; когато говори с него покрива устата с пръсти. По характер гагаузинът е весел и щедър, даже разсипник; той е много гостоприемчив. Докачен в честолубие, защитава се до смърт. Търпелив и безстрашен. За да докаже безстрашието, предприема най-опасни работи, даже с нож се наранява за да покаже, че не е малодушен. Такива наранявания неведнъж са ставали във Варна при весело настроение. Имало даже случаи, дето гагаузите си отрязвали месо от кълката си, за да покажат безстрашието. Чували с ръце джамовете на прозорците и строшавали със зъби стъклени чаши [Манов 2012, 1-6, вж. Добрев 2011, 235-299,306-311, вж. и срв. Баскаков 1969, 242-269; ~*~ 2012, 5-7; Димитров 1996, 204-216; Кононов 2012, 159-22; Покровская 1995, 79-80; Сорочяну 2012, 1-13; Menz 2012, 103-113; Tekin 2012, 13-15].